

Радослав Гаћиновић*

Институт за политичке студије, Београд

ОСНОВНЕ ФУНКЦИЈЕ ДРЖАВЕ У ПРОЦЕСУ ИЗГРАДЊЕ СИСТЕМА БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак

Држава од давних времена обавља две основне функције: обезбеђује друштвено јединство кроз подржавање друштва као јединствене целине и обезбеђује опстанак друштва средствима принуде и другим инструментима којима располаже. Кроз прву функцију држава је репрезент целокупног друштва, а кроз другу владајућег слоја. Имајући у виду наведене чињенице, а уважавајући либералне, конзервативне и друге теорије државе, основне државне функције су: услужна функција; економска функција; правна функција; социјална функција; идеолошка функција државе и безбедносна функција. Безбедносна функција је уједно и услужна функција, јер се друштву унутар државе: обезбеђују – пружају „услуге” сигурности; развија економија као материјална база материјално-техничке опремљености и стручне оспособљености органа и служби безбедности. Безбедносна функција се може идентификовати и са принудном функцијом државе која је везана за очување виталних вредности друштва: суверенитета, територијалног интегритета, независности и борбе против криминала. Наведене функције сматрају се основом за постојање савремених држава и спадају у групу минималних права сваке државне заједнице.

Кључне речи: *Држава, функција, безбедност, заштита, право, политика*

* Контакт: gacinovicr@gmail.com

*Држава има сва права,
а човек их нема, умјесто
да буде обрнуто.*

(Антун Густав Матош)

Поред опште друштвене и класне функције, веома важне државне функције су и: *економске*, као заштита основних економских односа; *политичке*, као облици владавине и управљања друштвом инструментима државне принуде; *правне*, као организација и реализација друштвених, тј. државних вредности кроз систем писаних обавезујућих правила, чија се примена обезбеђује претњом примене санкција. У основи државних функција јесте монопол државне власти. Тај монопол се испољава као самосталност у уређивању и одређивању услова друштвеног живота, а затим и као систем посебних монопола, за реализацију класне функције. Посебни монополи испољавају се као: *монопол јавне власти* (војска, полиција...); *економски монопол* (порези, таксе и сл.); *правни монопол* (прописивање права, дужности и одговорности); *територијални монопол* (суверенитет над одређеном територијом).

Имајући у виду наведене чињенице, а уважавајући либералне, конзервативне и друге теорије државе, основне државне функције су: (Грчић 2000, 133) *услужна функција* – држава као произвођач јавних добара (школе, болнице, полиција, војска, противпожарна заштита, комуналне и поштанске услуге и др.) од којих зависи и без којих је незамислив живот модерног човека; *економска функција* – држава као регулатор и помагач. Држава оперише макроекономијом, регионалним и другим политикама за подршку економији унутар њене територије. Такође, производи и физичку инфраструктуру за унапређење привреде – путеве, железнице, далеководе, телекомуникације и сл; *правна функција* – држава као арбитар. Држава доноси законе – општеобавезујуће норме, којима се и сама ограничава у поступању у друштву, и којима регулише правила понашања својих грађана, а у исто време она је и судија у свим конфликтима у друштву и неутрална је у пресуђивању спорова; *социјална функција* – држава као социјални инжењер. Држава има функцију изналажења баланса између социјалне неједнакости

појединих друштвених група унутар друштва, и одржавања политике социјалног мира у друштву; *идеолошка функција државе* – заснована на теорији односа између економске базе и идеолошке политичке надградње. Идеологија је један од основних чинилаца кохезије и хомогености у друштву, што је битан услов за успешну одбрану, односно безбедност земље и *безбедносна функција* – све претходно наведене функције државе супстрат су безбедносне функције. Безбедносна функција је уједно и услужна функција, јер се друштву унутар државе: обезбеђују – пружају „услуге” сигурности; развија економија као материјална база материјално-техничке опремљености и стручне оспособљености органа и служби безбедности; правом се дефинишу виталне вредности друштва, друштвено опасни догађаји којима се угрожавају вредности и правне основе дужности и овлашћења органа безбедности на њиховом спречавању и сузбијању; добром социјалном политиком спречавају се сукоби социјалних групација са различитим стандардима живљења, а идеологија је основа за изградњу кодекса понашања који не трпи никакве не безбедносне појаве.

Безбедносна функција се може идентификовати и са принудном функцијом државе која је везана за очување виталних вредности друштва: суверенитета, територијалног интегритета, независности и борбе против криминала.

Наведене функције сматрају се основом за постојање савремених држава и спадају у групу минималних права сваке државне заједнице. Као таква, државна заједница је призната у целом свету. У том смислу постојање безбедносне функције (делатности) државе има два облика деловања:

- а) *превентивно*, где својим постојањем представља инструмент одвраћања од свих облика и извора угрожавања
- б) *репресивно* – отклањање узрока угрожавања и елиминисање њихових носилаца силом, на правно дозвољен начин. (Гаћиновић 2018, 176-179)

Амерички теоретичари суштину безбедносне функције настоје да открију у пракси безбедносног поступања, где

се тежи набрајању и описивању свега што безбедност у држави реално представља и, затим, извођењу закључака на основу уопштавања праксе. Одговор на питање о појму безбедносне функције требало би ближе да дефинише суштину безбедносне улоге у друштву и у политичком систему. Пут до тог одговора могао би, с једне стране, водити превасходно преко потпунијег квалификовања неспорне везе између безбедности, друштва и друштвеног рада чије поштовање треба обезбедити, и између безбедности и политичке власти, с друге стране, како би се на крају добила јасна представа о главној сврси постојања безбедности и основна оријентација о механизму којим се та сврха остварује. Имајући то у виду, почетни став у анализи безбедносне функције био би тај да она егзистира у организованом друштву и да се реализује у вези са одређеним друштвеним односима. Ти односи су, по природи ствари, односи међу људима – појединцима, као и односи појединаца према друштвеним групама и институцијама политички организованог колективитета. Елементарна рефлексивна на помен безбедности повезује се са представом о одређивању друштвених односа, контроли и ограничењима у име колективитета, очувању извесног реда у држави (државног поретка) и реаговању на повреде тог реда, уз могућност примене мера принуде. Основу такве, социолошко-политиколошке анализе безбедносне функције, чине појмови социјалне контроле, односно друштвене регулације и јавне безбедности на једној, и појмови политичке организације друштва, односно државе и јавног поретка, на другој страни. Прва група тих појмова, као што се може уочити, више је у вези са оним делом безбедносне функције који је ближи потребама друштвене заједнице, а друга – са делом безбедносне функције усмереним према потребама државе као политичке организације друштва. Полазећи од тога, може се говорити о безбедносној функцији као делу система социјалне контроле (социјалној функцији) и као функцији политичког система, а затим показати да се између ова два приступа пронађу заједнички елементи. (Гаћиновић 2018, 176-179)

БЕЗБЕДНОСНА ФУНКЦИЈА ДРЖАВЕ КАО ФУНКЦИЈА ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА

Политички систем као појам, као посебан предмет политичке науке и као самостална научна дисциплина која се диференцира и одваја од сродних, традиционалних дисциплина државног и уставног права, као аутономно подручје научноистраживачког рада, релативно је новијег датума. Међутим, замеси и трагови онога што чини његову суштину и његов садржај могу се тражити у прошлости која сеже до античке мисли.¹ У одређењу појма политичког система потребно је анализирати неколико дефиниција. Естон (*D. Easton*) сматра „да све оне врсте активности у формулисању и извршавању друштвене политике у политичком процесу конституишу политички систем“ (*Easton 1953, 129*). За Ејзенштата (*Eisenstadt*) „политички систем је организација територијалног друштва која има легитимни монопол над ауторизованим коришћењем и регулацијом силе у друштву; он има одређену одговорност за одржавање (друштвеног) система чији је саставни део, стога та организација намеће оштре санкције ради испуњавања главних циљева друштва и регулише спољне односе. Све социјалне улоге и скупине које испуњавају ове поједине функције у друштву, без обзира на друге задатке које могу вршити, чине политички систем друштва“ (*Eisenstadt 1963*).

Дакле, за политички систем се може рећи да представља скуп на одговарајући начин повезаних различитих елемената: политичких институција, процеса, односа и идеја, чији су односи међусобно уређени и преко којих се одређују циљеви друштва и обезбеђује његово функционисање у складу са овим циљевима. Полазећи од претходних дефиниција

1 У том раздобљу од античке мисли па све до почетка XXI века, у филозофској, социолошкој и политиколошкој мисли, паралелно са појмом *политички систем*, употребљавани су и употребљавају се као синоними и појмови *политички режим* (*Duverger M.*), *политички поредак* (*Fridrich J. C.*), *политичко*, односно *државно уређење* (*Аристотел*), *политички процес* (*Dahl R.*), *политичко друштво* (*Rousseau J. J.*), *политичка заједница* (*Weber M.*), *политичка држава* (*Hegel G. V. F.*), *систем власти*, *процес владавине* (*Bentley A.*). Увођење и чешћа употреба појма *политички систем*, нарочито у научном комуницирању, условљени су бројним разлозима. Један од битних је што велики број наведених појмова изражава углавном неке шире или уже делове политике у оквиру државе или уже политичке групе односно организације. Због тога они нису у стању да обухвате сложјену целину односа између јавне власти и друштва, што омогућава појам *политички систем*. (*Дерен-Антољак 1985, 12*).

политичког система и система безбедности, они се схватају као два посебна система првенствено због тога да би се могао посматрати њихов однос и међусобни утицаји, посебно кроз управљање које се остварује у једном и другом систему. Тиме се не негира једно од општеприхваћених сазнања политичке теорије: да је систем безбедности, у ширем смислу, саставни део политичког система, а у функционалном погледу, његов инструмент. Политички систем спада у примарна подручја друштвеног организовања и егзистенције па у односу на систем безбедности у демократским друштвима има општија обележја и одређену самосталност. У најопштијем смислу може се говорити о шест темељних, глобалних врста веза – подручја утицаја политичког на систем безбедности, а у оквиру њих се, у различитим моделима и историјским раздобљима и једног и другог система, реализује широка скала општих, посебних и (поготово) појединачних веза и утицаја. Најизразитије глобалне везе – подручја утицаја, чине утицаји политичког система на: *концепцију; организацију и структуру; садржај и начин реализације безбедносних активности; садржај и начин политизације; управљање и положај субјеката безбедносног система.*

Предмет политичког система, тј. облик друштвене стварности, обухвата један од основних проблема људске мисли о друштву и политици од самих њених почетака. Међутим, термин „политички систем” релативно је нов. У савремену политичку науку унет је под утицајем системско-теоријских концепата и функционалне методе. Као посебан предмет политичких наука и као аутономна дисциплина која се одваја од традиционалних дисциплина државног и уставног права, политички систем настао је упоредо са прерастањем политичке филозофије и филозофије историје у једну научну дисциплину. Упоредо са овим појмом, као синоними, употребљавају се и термини „политички режим”, „владавина”, „политички поредак”, „политичка организација друштва”, „политичко друштво”. У методолошком смислу могуће је разликовати различита значења овог појма. Прво је опште и теоријско – оно се подудара са оним значењем које традиционална политичка филозофија означава речју „идеја” или „општи појам” о нечему („идеја о држави”, „идеја о праву” итд.). У овом смислу

политички систем представља основни и најопштији концепт политике и политичке науке, јер у њему, на нивоу највиших апстракција, покушавају да се рационализују и уједине делови једне целине. У овом значењу термин „политички систем” близак је Хегеловом појму „систем” у којем је садржан поступак подизања сложене и противречне праксе на ниво „општих начела”. Овај концепт помаже да се једна историјска емпирија обухвати и мисаоно сагледа и да се тиме поставе могућности откривања суштине и законитости политике и политичких односа у друштву (Ђорђевић 1980, 82-109). Друго, уже значење политичког система, ограничено је историјски и територијално. Политички систем користи да би се означио један посебни „емпиријски” систем. Ова методолошка разлика може се наћи већ од Аристотела – поред опште типологије држава („ко и како врши власт”), Аристотел нуди разуђену типологију емпиријских држава тадашњег античког света. Између ова два појма (општег и појединачног) уобичајено је и разликовање политичких система исте врсте и рода („античка држава”, „муниципални поредак”, „либерална држава”).

Политички систем у најопштијем смислу јесте оквир ауторитарног процеса политичког одлучивања и то у двоструком смислу: *прво*, с обзиром на питања која треба да буду предмет политичког одлучивања; и *друго*, с обзиром на мотиве које политички актери следе акцептирајући одлуке. Степен апстрактности унутрашњих структура (механизми селективности и процесуалности) и све виши степен поопштивности одлука изграђују снагу управљачке способности система да обезбеди саморепродукцију и аутолегитимизацију у односу на околину. (Подунавац 1993, 864-871; Гађиновић 2018, 182).

Неке теорије о безбедносној функцији као делу система социјалне контроле још увек недовољно наглашавају да ова функција постоји у друштву које је политички организовано – које има своје политичке институције (институције политичког система), а међу њима и државу као најсавременију политичку организацију друштва. Јавни карактер безбедносне функције потврђује њену нераздвојиву везу са политичком организацијом друштва и зависност од релација које се успостављају између безбедности и политике. Веза безбедности и политике

успоставља се у тренутку окончања процеса трансформације родовског у политички организовано друштво. Безбедносна функција тада се појављује као део битног дела политичке организације друштва, односно као једна од димензија ове организације – непосредно повезана са капацитетом (способношћу) принудног наметања одлука политичке организације члановима друштва. (Гаџиновић 2017, 91)

Безбедносна улога своди се на обезбеђивање поштовања одређених политичких одлука у друштву, на једну врсту посредовања између политичког система и његовог друштвеног окружења. Циљ тог посредовања састоји се у томе да политичке одлуке добију сасвим јасну димензију обавезности, такву која елиминише одбијање њиховог поштовања. Дакле, посматрано са политичког аспекта, суштина безбедносне функције могла би се изразити као допринос обавезујућем карактеру одлука и норми које производи политички систем, односно безбедност постоји како би у случају потребе обезбедила поштовање одлука и норми политичког система у друштву, и то чини уз евентуалну потребу мера принуде. Поред те посредничке улоге, безбедност има за политички систем експлицитније изражену улогу: *она је извор подршке и ослонац политичког система*. Тако би се њена улога односила још и на заштиту самих институција политичког система и обезбеђивање њиховог неометаног функционисања. Међутим, безбедносна функција, поред тога што је окренута логици политичког система (односно потребама и захтевима тог система), служи и читавом друштву, што произлази из схватања безбедносне функције као социјалне функције и безбедности као форме социјалне контроле.

Мале државе ако располажу одређеном врстом богатства су кроз векове биле у проблемима како сачувати сопствену безбедност и своје грађане од страдања које су им наносиле окупаторске снаге. Окупатори су обични велике силе, које не поштују ни међународно право нити сопствени Устав ако у једном моменту виде сопствени интерес за окупацију државе која није у стању да се одбрани. Поставља се питање на почетку XXI века, може ли мала држава сачувати свој суверенитет? Може, ако располаже нуклеарним оружјем и ако има неку од великих сила као искреног пријатеља - савезника.

ЗАШТИТНА ФУНКЦИЈА ДРЖАВЕ

У историји, државе су шириле или смањивале своје функције, што је зависило од многих фактора. За одређивање државних функција најопштије прихваћено гледиште јесте оно које функције државе дели на две групе: *класичне* (војска, јавни поредак, заштита, спољна политика, финансије, законодавство) и *друштвене* (привреда, култура и сл.). Држава има заштитну функцију од самог настанка, без обзира на то да ли је схватамо као самосталну функцију или као део јединствене функције државе. Неки аутори сматрају да је и држава настала као творевина којом се неко друштво супротставља свим облицима и изворима спољног или унутрашњег угрожавања. Кроз историју се заштита државе остваривала различитим облицима, мада се њена суштина и циљ нису мењали. Битан услов за спровођење заштитне функције државе налази се управо у њеној моћи. Држава мора поседовати моћ да би могла да задржи улогу доносиоца одлука и друштвене регулације. Недостатак моћи (власти) значио би анархију у друштву. Политичка моћ државе се може класификовати на: *унутрашњу* – моћ регулисања свих унутар државних односа, засновану на апарату принуде и *спољашњу* – моћ да се доносе одлуке које су усмерене на интересе у односу на друге државе. Она је у основи заснована на унутрашњој моћи, тј. беспрекорном спровођењу већ наведених државних функција. (Стајић и Гаџиновић 2007, 66).

Свака држава оцењује своју моћ према другима и тежи да побољша своју позицију у међународној заједници, сматрајући себе за „велику силу” или „светског моћника – полицајца”, „средњу” или „регионалну силу”, „малу земљу”. Да би се успоставила слика о моћи државе, неопходно је сагледати детерминанте и елементе моћи. Детерминанте моћи државе су: *војне претпоставке*, као што су војно-полицијска снага, наоружање и техничка бојева готовост, морал...; *морфолошке претпоставке*, које проистичу из географских услова (величина територије, географски положај, конфигурација терена...); *демографске претпоставке*, што подразумева број становника, њихову структуру, миграције, идеологију; *организационе претпоставке*, као што су карактер управе,

стабилност и ауторитет власти; *економске претпоставке*, које проистичу из ресурсне базе, технолошког развоја, учешћа у међународној размени; *спољна интеграција*, што подразумева чланство у међународним организацијама и савезима. Идеје о елементима моћи, засноване на учењу Никола Макијавелија (*Niccolo Machiavelli*), јесу да политика не сме да бира средства за постизање циљева (*позната је језуитска максима „Циљ оправдава средство”*). Та средства могу бити или закон, или сила. Савремене безбедносне науке идентификују и треће средство – капитал. Аналогно томе, елементи моћи државе су: моћ знања, економска и војна моћ (Стајић и Гаћиновић 2007).

– *Моћ знања* – подразумева постојање војних и универзалних института и установа где се генеришу идеје, постојање служби информисања које селекционишу људе и пропуштају идеје, у реализацији религијских групација, политике и дипломатије. За обезбеђење позиције у светској заједници неопходне су специјалности: економисти, политичари, географи, технолози, лекари, научници, професори, стручњаци за безбедност и мас-медији за њихово пласирање и овладавање унутрашњим и спољним масама;

– *Економска моћ* – подразумева рад, технологију, капитал. Богатство је база знања и моћи и уједно њихов производ. Богатство и знање креирају и контролишу моћ. Позиција земље у међународној заједници зависи од њеног богатства и моћи.

– *Војна моћ* – војска и полиција као инструмент физичке корекције збивања у друштву требало би да буду крајњи ослонац власти. У демократским друштвима они интервенишу у случајевима повреде поретка, а у недемократским, они су полуга диктатуре, терора. Да би била „моћна”, држава мора да располаже свим средствима моћи. Једна држава може бити економски и интелектуални „дин”, али политички „патуљак”, јер не располаже инструментима силе и обрнуто. Војска, као и полиција, најдуже су кроз векове били задужени за остваривање заштите државе, односно друштва. Каснијим развојем државе, односно њених државних органа, неки задаци заштитног карактера, које су раније имали војска и полиција, поверавају се већем броју субјеката, односно другим државним органима (инострани послови, правосуђе, царина, финансије,

инспекције и сл.) (Гаћиновић 2017, 25). Међутим, у савременом систему одбране суверенитета и територијалног интегритета мале државе се све теже сналазе, али њихова обавеза је да у континуитету развијају и дограђују стратегију одвраћања и стратегију узвраћања, како би се први удар евентуалне агресије одбио - зауставио, док се не укључе савезничке снаге или пак светско јавно мњење у осуди агресије.

На почетку XXI века диференцијација у заштитној функцији државе достигла је такав степен да се ова делатност, осим војске и полиције, у свим савременим државама остварује преко државних и недржавних органа, тужилаштва, инспекција, царине, контролно-надзорних органа, невладиних организација, агенција и др. Вршећи послове у оквирима својих надлежности које су прописане правом, сваки од њих доприноси спољној заштити и заштити уставног уређења у сопственој земљи, међународно признатих норми заштите људских права, као и економских, политичких и других односа у друштву. У том смислу, да би се интегрисао, осмислио и појачао укупни утицај заштитне функције, као и да би заштитна компонента била систематизирана у засебну целину, успоставља се уређен систем – систем безбедности.

ПРАВО КАО МЕТОД РАДА И КАО ГАРАНЦИЈА ДЕЛОВАЊА СУБЈЕКТА БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ

Дефиниције права² разликују се по томе колико обухватају различите елементе права. Једни дефинишу право као норме које држава санкционише својом принудом, други као скуп норми и друштвених односа који су њима регулисани, трећи истичу циљ права који се сматра средством за остваривање интереса владајуће класе или целог друштва или средством за успостављање реда и мира у друштву и слично. Право се уопштено одређује као „скуп норми које у крајњој линији санкционише држава, која штити првенствено интересе владајуће класе као носилаца друштвеног система, одређеног објективним стањем развоја друштва, и које регулишу

2 Традиционална дефиниција права: „Право се дефинише као скуп правила о људском понашању (*genus proximum*) које најчешће прописује и својом принудом санкционише суверена држава (*differentia specifica*).“ (Чавошки 1996, 23).

првенствено односе у којима долази до сукоба класа, односно до друштвених сукоба уопште, тј. првенствено економске и политичке односе, али норме које стварају људи на основу упознавања датог објективног стања друштва, при чему они уживају извештан степен слободе у одређивању кретања друштва у датим објективним границама” (Мала политичка енциклопедија 1966, 476).

Право се појављује настанком државе. Као такво, право је израз политике и њега стварају владајуће друштвено-политичке снаге ради остваривања друштвених циљева. Право се састоји од норми које регулишу принудну моћ, а „право у односу на принудну моћ има четири посебна задатка: да одреди услове под којима принудна моћ може и мора бити примењена; да одреди лица која је могу и морају применити; да одреди поступак по којем та моћ мора бити примењена у одређеним приликама и од стране одређених лица и да одреди количину силе којом може и треба да располаже онај који је, поштујући одређене поступке, обавезан да у одређеним приликама примењује принудну моћ.” (Bobbio 1984, 133-134)

Дакле, право регулише употребу силе на тај начин што одређује ко ће, у којој мери и на који начин применити силу. *Сила је бит права, право без силе не може да се замисли, док је обрнуто, сила без права, свакодневна појава у чему је можда кључ за објашњење права као правне силе чији је циљ да се супротстави неправној сили.* Један од основних циљева сваке политике и друштвених снага које у њој учествују јесте унутрашња и спољна безбедност државе. Основ правног уређивања односа у области безбедности јесу принципи и опредељења наведена у уставном документу. (Гаџиновић 2017, 89)

Правно уређивање безбедности наметнуто је, пре свега, његовом природом државне и друштвене функције и неопходношћу да се безбедност остварује кроз јединствен систем. Разлог за то је да би читав правни систем деловао на јединствен начин, у свим областима друштвеног живота, па тако и у сфери безбедности, односно да би се уклонила или свела на минимум арбитрарност државних субјеката када одлучују о правима, обавезама и интересима грађана. То значи

да је делатност свих државних органа, па и органа безбедности, заснована на изграђеном праву. Тиме се задовољава основни принцип законитости, јер систем безбедности егзистира заједно с правом. Међутим, чињеница је да деловање система у одређеним условима није одређено само правом него и конкретно дефинисаним друштвеним потребама.

Репресивно деловање органа и служби безбедности могуће је само ако је изричито допуштено законом. *У правој држави сила мора да буде у служби права, јер ако је право у служби силе, не може се говорити о правој држави.* Познато је да се у тоталитарним државама у оквирима њиховог унутрашњег уређења насиље над сопственим грађанима „маскира” правом, с циљем да се одржи тоталитарни режим на власти. (Гаћиновић 2018, 178)

ДОПРИНОС ПОЛИТИКЕ У ПРОЦЕСУ ИЗГРАДЊЕ СИСТЕМА БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ

Од настанка човека и људске заједнице до почетка XXI века различите друштвене творевине (народи, друштва, државе, класе и сл.) имају јединствену и заједничку преокупацију – безбедност. У најширем значењу, реч „безбедност” данас преовлађује у језику модерне политике.³

Безбедност је на почетку XXI века, као и раније, прва и основна брига државе, савременог тумачења политичких теорија и међународних односа. Неки теоретичари савремених држава заступају став да савремена политика представља у ствари „безбедносни пројекат” који претходи и који оправдава ставове националних политичких теоретичара и саму праксу појединих држава. Сходно томе, утемељење националних политика као политика безбедности, подразумева да се размишља о стварању посебних дисциплина које ће заокружити нужност филозофије⁴ безбедности. Истраживањем овог става

3 *Политика*, грч. *Politikos*, јавни, државни; према *polis* – град, државно уређење. То је вештина владања државом, градом, институцијом, делатност која тежи уређењу друштва или појединих његових делова; начин управљања, руковођења или планирања одређене делатности, опште понашање према другим државама или појединим деловима заједнице (Клајн и Шипка 2008, 970).

4 *Филозофија*, грч. *Philosophia* – наука о општим законитостима развитка природе, друштва, мишљења; логичко и критичко проучавање извора и природе човекове мисли и

долази се до сазнања да безбедност представља шири појам, да је одувек и неизбежно имала много шире значење и садржај, који су савремене међународне студије о безбедности тек почеле да региструју, него што је само очување неких основних вредности. (Гађиновић 2019, 177)

Безбедност се према тим студијама, у ствари, одувек бавила обезбеђењем самих основа на којима почивају политичке теорије, спецификујући оно што је требало да представља суштину политике. Разлог за то јесте што теорија у оквиру које се јављају политичка размишљања, филозофија и њена концепција истине, сама по себи представља један безбедносни пројекат. Јер, сва размишљања дефинисана у оквиру филозофије и политике јесу, у ствари, трагања за безбедношћу (како опстати, како преживети, како се одбранити, како се проширити, како очувати здравље и сл.).

Безбедност је, дакле, изражена као врховни принцип, као основа, или као оно што претходи нечему. Још је Лајбниц записао: „Ако неко гради кућу на песковитом терену, он мора копати све дотле док не наиђе на неки чврст камен или темељ” (Dillon 1996, 321).

Управо из тог разлога безбедност условљава политичку мисао као доказ очигледан сам по себи, а то је постојање живота, индивидуалног и друштвеног, што доказује и унутрашња тежња човека да се понаша инстинктивно (инстинкт за преживљавањем) или аксиоматично (у облику принципа самозаштите, права на живот или права на самоодбрану). *Због тога безбедност постаје вредност коју савремена тумачења политичких теорија и савремена политичка пракса не доводе у питање (нити су их доводили), управо зато што они своје захтеве формулишу на основу захтева који проистичу из саме метафизичке истине.* Као последица тога, безбедност је постала предикат на бази којег су настали основни политички постулати савременог друштва, на којем је заснована структура савремене политичке моћи чије је оличење држава и на којем институције и појединци, укључујући и савремене демократске

знања; промишљање и проблематизовање општег и посебног у природи, друштву и мишљењу; основна теорија, основна хипотеза каквог понашања, какве науке друштвене и сл. активности; низ вредности, идеја и мишљења појединаца или друштвене групе (исто, 1334).

политичаре, настоје да утемеље основне поставке своје легитимности.

Основна мисао коју у овоме треба следити јесте она која доводи у питање традиционалну политичку мисао о утемељењу безбедности. У том смислу, може да помогне Хајдегеров (*Heidegger*) став да „*модерна политика представља безбедносни пројекат у најширем могућем – онтолошком – значењу ове речи, зато што је она првобитно то и требало да постане с обзиром на сам карактер или природу размишљања о истини, у чијем контексту је сама политика била разматрана*” (Гађиновић 2008, 7).

Коначно, безбедност на најспектакуларнији начин приказује будућност човекове и националне егзистенције на земљи, ограничену стратегијама хибридних режима глобалне суверености и владавине. У том смислу, треба преиспитати концепте политичких теорија којима је глобализам суштина, а безбедност се везује за глобалну егзистенцију нихилизма⁵ и технологије, јер безбедност није природна, већ цивилизацијска чињеница. Она није именица којом се нешто именује, већ принцип на основу којег се стабилно функционисање човека дефинише и у стварности остварује. Она је објективна потреба и претеча описа свих опасности које на радикалан начин угрожавају појединца, друштво, државу и читаву међународну заједницу.

Неопходно је указати и на чињеницу да појам безбедности има своје корене у тзв. „позитивном страху”, односно да безбедност представља основно оруђе за конституисање политичког поретка и организовање личног и групног понашања нужним законима, ради остваривања права других чланова те исте заједнице, или пак отклањање разноврсних облика заједничке опасности.

---

⁵ *Нихилизам* (лат. *nihil* – ништа), становиште потпуног одрицања вредности. Уопште: теоријски, ниҳилизам одриче могућност сазнавања истине, а етички ниҳилизам вредност моралних закона; у политичко-социјалном погледу: схватање да данашње друштво и целокупни његов поредак не ваља ништа, због чега би га требало потпуно уништити, па тек на тим рушевинама градити једно ново друштво; израз направљен по идејама које је руски писац И. С. Тургенев изнео кроз Базарона, главног јунака свог романа „Очеви и деца”, 1862. године, који је одлучно одрицао сва начела и традиције руске племићке културе (Вујаклија 1980, 611).

„Неслобода” од страха, од репресије државе ради безбедности других јесте, у ствари, изједначавање потреба за безбедношћу свих чланова те друштвене заједнице.

Очигледно је да постоји потреба да се појам безбедности још јасније протумачи, између осталог, јер на неки начин превазилази оквире језика и времена, док се његово значење до те мере проширује да из дана у дан постаје свеобухватније. Немогуће је стога садашње схватање појма безбедности истраживати историјским објашњењима. У том смислу, савремени теоретичари безбедности настоје да избегну историографију појма безбедности у складу са традицијом у којој је политичка теорија настојала да занемари политичку реалност и реалност правила која важе код формалне анализе политичких појмова.

Таква анализа појма безбедности не би открила ништа о дубинским филозофским импулсима који представљају тежњу да се оствари безбедност. Исто тако, таква анализа не би открила ништа више о многобројним и веома разноврсним позитивним или негативним доживљајима оних који су се понашали у складу са правилима у оквиру режима различитих система безбедности.

Апстрахујући различите приступе и ограничења безбедности, ради свеобухватнијег разумевања овог појма, долази се до следећих елемената: безбедност као стање јесте сигурна чињеница; њено утемељење на сазнању јесте чињеница њеног праћења; безбедност „производи” сазнање као одговор на жељу за сазнањем, што представља чињеницу њене израчунљивости; сви аспекти јавног живота говоре о њеној тоталности. Према томе, безбедност је егзактна чињеница утемељена на сазнању које се може пратити и делом израчунавати, а обухвата све животне делатности. Сви ови конститутивни елементи савремене свакодневне политичке праксе безбедности подразумевају огромну иницијативу за стицањем информација, као моћи (средства) за реализацију одређене политике. У том смислу, политика се позива на безбедност као своју основу покушавајући уједно да је прецизира, да објасни како се она може остварити и која су то

основна и делотворна политичка, економска, војна, полицијска и друга средства којима се остварује (Гађиновић 2008, 11).

ЛИТЕРАТУРА

- Bobbio, N. 1984. „Право и сила“. *Погледи*, 14(1).
- Гађиновић, Радослав. 2012. *Безбедносна функција државе*. Београд: Институт за политичке студије.
- Гађиновић, Радослав. 2017. „Институционални оквири политичке доминације“. *Српска политичка мисао* 1/2017.
- Гађиновић, Радослав. 2017. „Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе“. *Војно дело* 1/2017.
- Гађиновић, Радослав. 2018. „Политика безбедности малих држава“. *Српска политичка мисао* 1/2018.
- Гађиновић, Радослав. 2019. „Личност у изградњи безбедности друштва“. *Српска политичка мисао* 1/2019.
- Грчић, М. 2000. *Политичка географија*. Београд: Географски факултет.
- Дерен-Антољак, Ш. 1985. „Поријекло знанственог истраживања политичког система“. *Политичка мисао*, 22(4).
- Dillon, M. 1996. *Politics of security*. London: Routledge.
- Ђорђевић, Ј. 1980. *Политички систем*. Београд: Савремена администрација.
- Easton D. 1953. *The Political System*. Chicago: University of Chicago Press.
- Eisenstadt, N. S. 1963. *The Political Systems of Empires*, New York: Free Press of Glencoe.
- Клајн, И. и Шипка, М. 2008. *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Мала политичка енциклопедија*. 1966. Београд: Савремена администрација.

Подунавац, Милан. 1993. „Политички систем“. У: *Енциклопедија политичке културе*. Београд: Савремена администрација.

Стајић, Љ. и Гаћиновић, Р. 2007. *Увод у студије безбедности*. Београд: Драслар партнер.

Чавошки, К. 1996. *Увод у право I*. Београд: Драганић.

Radoslav Gaćinović
Institute for Political Studies, Belgrade

FUNCTIONS OF THE STATE IN THE BUILDING OF SECURITY SYSTEM

Resume

At the beginning of the 21st century, as before, security is the first and basic concern of the state, of modern interpretation of political theories and international relations. The establishment of national policies as a security policy implies thinking about creating special disciplines that will complete the necessity of the security philosophy. Starting from the previous definitions of the political system and the security system, they are understood as two separate systems primarily because their relationship and mutual influences could be observed, especially through the management that is realized in both systems. This does not negate one of the generally accepted findings of political theory: that the security system is, in a broader sense, an integral part of the political system, and in functional terms, its instrument. So, viewed from the political aspect, the essence of the security function could be expressed as a contribution to the binding nature of decisions and norms produced by the political system, i.e. security exists to ensure respect for decisions and norms of the political system in society. measure of coercion. In addition to this mediating role, security has a more explicit role for the political system: it is a source of support and support for the political system. Thus, its role would also refer to the protection of the institutions of the political system and ensuring their unhindered functioning. However, the security function, in addition to being oriented to the logic of the political system (ie the needs and requirements of that system), also serves the whole society, which arises from the understanding of the security function as a social function and security as a form of social control. The state has a protective function from the very beginning, regardless of whether we understand it as an independent function or as part of a unique function of the state.

Keywords: *state, functions, security, protection, law, politics*

---

* Овај рад је примљен 19. септембра 2020. године, а прихваћен за штампу на телефонском састанку Редакције, 1. октобра 2020. године.